

ПРАВОПІВКУЛЬНЕ МАЛЮВАННЯ ЯК МЕТОД РОЗВИТКУ ЗДІБНОСТЕЙ ДО ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті висвітлюються особливості використання можливостей правої півкулі головного мозку у навчанні малюванню. Зосереджується увага на способах відключення лівої "логічної" півкулі головного мозку для залучення творчого потенціалу правої півкулі, яка відповідає за наочно-образне, інтуїтивне, творче мислення. Подана система вправ, які є основою методу правопівкульного малювання.

Ключові слова: правопівкульне малювання, просторово-образне сприймання, візуальний мозковий режим, художнє бачення.

Як відомо, наш мозок складається з двох півкуль: лівої та правої, до кожної з яких йдуть нервові шляхи від органів чуттів та від усіх органів, що володіють чутливістю (наприклад, больову чи тактильну). При цьому права півкуля в основному обслуговує лівий бік тіла: приймає більшу частину інформації від лівого ока, вуха, лівої руки, ноги тощо і передає команди відповідно лівій руці, нозі. А ліва півкуля обслуговує, відповідно, правий бік тіла.

Головна відмінність лівої півкулі від правої полягає в тому, що тільки в ній розміщені мовні центри і переробка всієї інформації, що поступає до лівої півкулі відбувається за допомогою словесно-знакових систем. Ліва півкуля нібито подрібноє картину світу на частини, на деталі та аналізує їх, вибудовуючи причинно-наслідкові ланцюжки, класифікуючи всі об'єкти, вибудовуючи схеми, послідовно перебираючи все те, що потрапляє у сферу її сприймання чи вилучається з пам'яті. На все це потрібен час, ліва півкуля діє порівняно повільно.

Права ж півкуля, в якій немає центрів мовлення, охоплює картину світу цілісно, одночасно включаючи у розгляд усю конкретну реальність, не дроблячи на частини, а синтезуючи цілісний образ у всій сукупності його конкретних проявів. Вона спеціалізується на обробці інформації, яка виражається не у словах, а у символах та образах. Права півкуля діє швидко. Таким чином, ліву півкулю можна назвати аналітичною, абстрактною, алгоритмічною, послідовною, індуктивною. Можна сказати, що лівій півкулі властиве раціонально-логічне, знакове мислення.

Правій півкулі відповідають такі характеристики, як цілісна, синтетична, конкретна, евристична (від слова еврика!), паралельна (одночасна, а не послідовна), дедуктивна. Її називають ще емоційною. Їй властиве наочно-образне, інтуїтивне, творче мислення.

Ліва півкуля відповідає за наші здібності до читання і письма. Права півкуля дає нам можливість мріяти і фантазувати. За допомогою правої півкулі ми можемо вигадувати різноманітні історії. Права півкуля відповідає також за здібності до музики та образотворчого мистецтва.

Зазвичай якась із півкуль у людини є домінуючою, що відбивається на індивідуальних властивостях особистості. Наприклад, лівопівкульні люди більш схильні до науки. Правопівкульні більше прагнуть займатися мистецтвом чи галузями діяльності, що вимагають індивідуальних образних рішень. Переважна більшість великих творців – композиторів, письменників, поетів, музикантів, художників – правопівкульні люди.

Проте, вся сучасна цивілізація переважно лівопівкульна. Усе навчання в нашій культурі орієнтоване на людей з домінуючою лівою півкулею. Нажаль, люди у своїй більшості ігнорують невичерпні можливості, приховані у правій половині мозку. Донині ще існує недооцінка значення інтуїції та інтуїтивного пізнання [3].

Метою статті є розкриття можливостей навчання образотворчого мистецтва, використовуючи метод парвопівкульного малювання. Цей метод допомагає звільнити праву півкулю головного мозку і розвиває здібності до малювання.

Правопівкульне малювання, не заперечуючи й не оскаржуючи заслуги академічних методів, підходить до навчання принципово інакше. Власне метод правопівкульного малювання орієнтований не на мобілізацію логічних здібностей, а на їх відключення; на зняття контролю з боку "розумної", "раціональної" лівої півкулі.

Розробила метод правопівкульного малювання доктор Бетті Едвардс на основі наукових розробок вченого-психолога Роджера Сперрі. Останній отримав за свої досягнення у галузі роботи головного мозку Нобелівську премію у 1981 році, відкривши для науки двері до внутрішнього світу людини.

Викладач з малювання з величезним стажем, Бетті Едвардс присвятила методу правопівкульного малювання свою чудову книжку "Відкрий в собі художника" [2]. Книжка отримала світове визнання, була перекладена 13 мовами й видана загальним тиражем більше 2,5 млн. Послідовниками вчення правопівкульного малювання стали американські дослідники-художники Лорен Жарретт та Ліза Ленард, які на його основі розробили керівництво-самовчитель з рисунку "крок за кроком" [1].

Ці унікальні методики можуть бути використані у навчанні образотворчого мистецтва вітчизняною педагогічною наукою, хоч досі вони, на жаль, не стали об'єктом наукової уваги.

Суть методу полягає в тому, що учням даються прості завдання, які не можуть не вийти. У процесі роботи задіюються ті частини мозку, які відповідають у художника за бачення, у музиканта за слух, у будь-якої творчої людини – за прийняття нестандартних рішень. "Підчас занять підіймається активність правої півкулі на рівень лівої, й продуктивність мозку у такому режимі збільшується у декілька разів" [2, с. 15]. На таких заняттях знімається бар'єр перед малюванням, стимулюється просторово-образне сприймання, цілісне, а не схематичне бачення. Відбувається нове сприйняття простору у всьому його різноманітті, емоційності, фарбах та формах.

Передусім варто зазначити: метод правопівкульного малювання – це не тільки і не стільки навчання образотворчого мистецтва. Це, скоріше, психологічний тренінг, який дозволяє розслабитися, зняти бар'єри, що сковують індивідуальність і творчі можливості особистості, іншими словами, – активізувати роботу правої півкулі. А малювання є, з одного боку, шляхом, способом домогтися цього, з іншого боку, – ніби-то "побічним продуктом" саморозвитку (й дуже привабливим!).

Основою правопівкульного малювання є спеціальні вправи, які дозволяють активізувати і розвивати праву півкулю головного мозку. Розглянемо їх детальніше.

1. **Дзеркальне малювання.** Кладемо на стіл чистий аркуш паперу, беремо в кожную руку по олівцю. Малюємо одночасно обома руками дзеркально-симетричні малюнки, літери. При виконанні цієї вправи необхідно відчувати розслаблення очей та рук, адже при одночасній роботі обох півкуль поліпшується ефективність роботи всього мозку.

2. **Профіль/ваза – ваза/профіль.** Ця вправа наочно демонструє, як важко дається малювання під керівництвом лівої півкулі головного мозку. "Логічна ліва" не найкращий помічник, коли йдеться про зорові функції.

Етапи виконання вправи.

– Спершу необхідно намалювати будь-який профіль обличчя людини (для дитини скопіювати).

– Зображуючи (копіюючи) профіль треба думати про кожную частину обличчя, яка зображується, та називати їх про себе: лоб, око, ніс, верхня губа, нижня губа і підборіддя.

– Після завершення малюнку профілю треба провести горизонтальні лінії згори та знизу по верхньому і нижньому краях профілю.

– Тепер необхідно повторити цей профіль з іншого боку (дзеркальне відображення профілю), знову подумки уявляючи кожную його частину й називаючи їх про себе. В результаті все зображення повинне перетворитися на контур вази.

Вправа виявляється досить важкою. Багатох вона просто заводить у глухий кут. Справа в тому, що перший малюнок, що супроводжувався визначеннями та ярликами, був навмисно відданий під владу лівої півкулі. Але для того, щоб створити його двійника, довелося переключитися на праву півкулю з її зоровим сприйманням, готовим реагувати на форми незалежно від ярликів. "Чим менше ви будете розмірковувати й давати назви своїм об'єктам, коли малюєте, чим більше будете просто їх бачити, тим легше вам буде малювати" [1, с. 33].

Перший профіль був цілком вигаданим, взятим звідкись із пам'яті, але, перераховуючи його деталі, ми спонукаємо діяти ліву півкулю. Але щоб дійсно малювати те, що ми бачимо, нам не обійтися без допомоги правої півкулі з її зоровим, інтуїтивним сприйняттям світу. Щоб з точністю повторити всі вигини і деталі на другому профілі й зробити вазу симетричною, необхідно цілком покласти на свою здатність бачити й спрямувати її на перший профіль, щоб зобразити другий. І ще невідомо, чи "дозволить" це ліва півкуля.

3. **Перевернута копія.** Метою вправи є послаблення конфлікту між двома півкулями, двома мозковими режимами. Ми знайомі з навколишнім світом – у всякому разі тішимо себе цією думкою, – тому що можемо назвати кожную її складову і тримати її у списках пам'яті. Але варти лише предмету перевернутися, і він може здатися не просто дивним, але, навіть, жахаючим – особливо якщо йдеться про обличчя та автографи, адже вони є асиметричними. І наша логічна ліва півкуля опиняється у глухому куті, коли пам'ять про певний предмет не співпадає з реальністю: найпростіші зорові фокуси приводять її у відчай. Організована пам'ять тут є безсилою і часто поступається своїй сусідці справа. Це і використовується правопівкульним малюванням.

Коли справа доходить до копіювання складного малюнку з деталями, пропорціями і перспективними скороченнями, може виявитися набагато простішим скопіювати його, перевернувши догори ногами, зосередившись на формах та взаємовідносинах між ними, а не на самому малюнку, який може вас просто налякати. Складний малюнок моментально приведе до відчаю ліву півкулю й змусить її відключитися. У цьому і полягає головна ідея вправи – побачити малюнок інтуїтивною правою півкулею.

Копіювання перевернутого малюнку вийде набагато більш вдалим, ніж зображення цього ж малюнку у звичайному положенні. Це відбувається тому, що в роботу включається саме права півкуля. Тепер ви пам'ятаєте, що відчували після того, як здійснили переключення свідомості з Л-режиму у П-режим. Якість стану свідомості у П-режимі відрізняється від стану свідомості у Л-режимі. Будь-яка людина може виявити ці відмінності й навчитися помічати перехід від одного стану свідомості до іншого. Як тільки ви здійснили цей перехід, відмінність цих двох станів стає цілком осяжною. Це осягнення допомагає встановити свідомий контроль над переключенням режимів, в чому і полягає головна мета цих вправ. Таким чином людина усвідомлює, що перехід у П-режим дозволяє навчитися художньому сприйняттю та, відповідно, навчитися малювати саме те, що вона бачить. "Навчившись відключати ліву півкулю на досить значний строк і концентруватися виключно на тому, що вона бачить, а не на тому, що ніби-то знаєте про обрані предмети – людина зуміє розкрити двері у чарівний світ образотворчого мистецтва" [2, с. 221].

4. **Малювання наосліп.** Вправа полягає у малюванні певного об'єкта зовсім не дивлячись на папір. Це дозволяє повністю сконцентруватися на тому, що ви бачите, без перевірок, аналізу й оцінки своєї роботи.

Етапи виконання вправи.

– Розміщуємось зручно, спеціально розвернувшись у бік від аркушу.

– Як слід роздивіться об'єкт (наприклад, вільна кисть руки); стисніть її в кулак, об прослідкувати за складками шкіри.

– Оберіть точку, з якої почнете зображувати контур, наприклад, – одну з ліній на долоні.

– Опустіть олівець на папір. Уявіть, що це і є та точка, яку ви щойно відмітили на долоні. Як тільки олівець торкнеться паперу, більше не дивіться в його бік.

– Уважно прослідкуйте за лінією, що відходить від вашої початкової точки.

– Повільно ведіть олівець, повторюючи те, що бачите.

– Слідкуйте за тим, як лінії на вашій руці переходять одна в іншу, й малюйте лише ті лінії, які бачите.

– Продовжуйте у тому ж дусі, не дивлячись на малюнок.

Змусьте працювати свою спостережливість і чутливість, щоб ваш погляд увібрав форму, будову і пропорції руки. Не зупиняйте роботи, поки не замалюєте всі лінії та форми своєї руки. Чим більше ви будете практикуватися в умінні бачити по-справжньому, і малювати те, що ви бачите, тим краще стануть ваші малюнки.

Отже, підсумовуючи розгляд методу правопівкульного малювання, ми приходимо до висновку, що для того, щоб навчитися малювати, треба не малювати вчитися. Як це не парадоксально, щоб навчитися малювати, треба навчитись зусиллями волі перемикатися на систему мислення, яка найбільше пристосована до малювання. Інакше кажучи, перемикаючись на візуальний мозковий режим, людина знаходить здібність бачити речі по-особливому, так, як бачить їх художник. Спосіб бачення, властивий художнику, відрізняється від звичайного і передбачає здібності до свідомого ментального переходу. Точніше треба було б сказати, що художник вміє створювати умови, що призводять до такого ментального переходу. Ось, що вміє робити людина, яка навчилася малювати, і саме на це спрямована розглянута методика.

Знову ж таки, вміння бачити речі очима художника приносить користь не тільки у малюванні, але й у багатьох інших сферах життя, де виникає потреба у творчому вирішенні проблем. Переваги гармонійної роботи півкуль мозку величезні. Це своєрідний ключик, що дозволяє відкрити двері, за якими сховані величезні потенційні можливості людини.

Огляд основ методу правопівкульного малювання, звичайно не вичерпує усіх його можливостей і потребує більш детального вивчення. Однак, можна стверджувати, що можливості цього феномену можуть бути з успіхом використані в традиційній методиці навчання образотворчого мистецтва.

Використані джерела

1. Жаррет Л. Рисунок / Л. Жаррет, Л. Ленард; Пер. с англ. Е. Погосян. – М.: ООО "Издательство АСТ, 2004. – 367 с. – (Шаг за шагом).
2. Эдвардс Бетти Откройте в себе художника / Бетти Эдвардс // Пер. с англ. П. Самсонов. – 3-е изд. – Мн.: "Попури", 2004. – 240 с.
3. Интернет ресурс. Режим доступа: <http://school-dw.ucoz.ru/publ/4-1-0-8>

Sylko R.M.

DRAWING BY THE RIGHT-BRAIN AS THE METHOD OF DEVELOPMENT OF THE CAPACITIES FOR THE FINE ART

The article is about the features of the possibilities of using the right brain in the learning drawing. The attention is concentrated on the methods of disconnecting to the left "logical" brain for bringing to the creative potential of right brain, which is responsible for the visible, intuitional, creative thought. The system of exercises which are basis on the method of the right-brain drawing are given.

Key words: *right-brain drawing, spatially vivid perception, visual cerebral mode, artistic vision.*

Стаття рекомендована кафедрою естетичного виховання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2013